

İLKÖĞRETİMDE İNSAN HAKLARI*

Çev: Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKCI**

İnsan hakları oldukça karmaşık bir konudur. Bu yüzden birçok kişi, sadece belli bir olgunluk düzeyine ulaşmış öğrencilerin insan haklarının gelişmesini sağlayan veya engel olan kurumsal işleyişlerin ve sosyal süreçlerin oluşturduğu karmaşayı anlayacaklarına inanırlar. Gerçekten de insan hakları ile ilgili konular anlaşılması güç ve karmaşık konulardır. Ama insan hakları eğitimi bu gerçeğin anlaşılması ile biten ve hatta başlayan bir eğitim değildir. İnsan hakları eğitiminde sadece bilgi aktarımı yoktur. İnsan hakları alanında verilecek bir eğitim ile, sahip oldukları hakları bilinçli bir şekilde kullanan, hatta insan hakları ile ilgili konularda etkinliklerde bulunabilecek yeteneğe sahip vatandaşların yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Okulun başlangıç yıllarında, insan hakları alanı, programda yer alan diğer dersler gibi, örneğin Salı ve Perşembe günleri saat 10.00-10.20 arasında verilecek bir ders olmamalıdır. Bunun da ötesinde, insan hakları ile ilgili ilkelere tüm okul ortamına sızmalıdır. Çocukların okula başladığı yıllardan itibaren, okul, adaletin, güvenliğin, eşitliğin, barışın, çatışma yönetiminin, farklı gruplara saygının, bütünleşmenin ve diğer insan hakları ilkelerinin sergilendiği bir havaya sahip olmalıdır. Okuldaki yetişkinler çocuklarda geliştirmek istedikleri davranışların aynısını göstermelidir. Bu çok mu idealist bir düşüncedir? Kesinlikle evet. Öyleyse, gerçek anlamda düşünüldüğünde bu düşünce çok yararsız mı görünüyor? Tabii ki hayır. İdealler, insanoğlunun henüz bulamadığı ışıklardır.

İnsan hakları eğitimi bugünlerde ABD'deki okul programlarında çok yüksek bir seviyeye ulaşmamıştır¹. Hatta insan hakları eğitimine, ilköğretim düzeyinde,

* Charlotte C. Anderson (1982), Human Rights in Elementary and Middle Schools, **International Human Rights, Society and the Schools**, National Council for the Social Studies Bulletin, No:68, 49-59.

ABD'deki Elementary ve Middle Schools, Türkiye eğitim sistemindeki ilköğretim 1. ve 2. kademeye denk gelmektedir.

** Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

¹ Literatür incelendiğinde son yıllarda bu durumun böyle olmadığı görülür.

ortaöğretim düzeyinde olduğundan daha az öncelik verilmektedir. Daha basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, birçok bölgenin eğitim programlarında yer alan doğrudan insan hakları konusu ya da insan hakları alanında yaşanan sorunlar ile ilgili tanımlanmış hedeflerin kişiler tarafından anlaşılamayacağı düşünülmektedir. İnsan hakları eğitimi ile ilgili bu durumun geliştirilmesi isteniyorsa, bazı pratik çalışmalara hemen başlanması gerekmektedir. Kolay uygulanabilir aşamalardan biri, insan hakları eğitiminin gerekliliğine inanmış eğitimcileri teşvik etmektir. Okul kurullarını ve okul programları ile ilgili komiteleri insan hakları eğitiminin gerekliliği konusunda ikna edecek olan bu eğitimci grubunun inandırıcı tartışmalara ve desteklenmeye ihtiyacı vardır. İnsan hakları ile ilgili önerilen öğretim yaklaşımlarını kabul edecek olan da yine bu eğitimciler grubudur.

İlköğretim Okullarında İnsan Hakları ve Resmi Olmayan Program

İlköğretim okullarının resmi olmayan (informal) programı, insan hakları eğitimi geliştirmek için güzel imkanlar sunar. Öğrenciler, adaletin dağıtımını daha iyi nasıl öğrenebilirler? Örneğin, sergilenen ya da gösterilen bir şeyin izlenmesi gerektiğinde herkes sırayla mı bakma hakkına sahip olmalı ya da salondaki küçük çocukların sahneyi daha kolay görebilmelerini sağlamak için ön sıralar küçük çocuklara mı bırakılmalıdır? Ayrıca sınıfta, bir çocuğun konuşma hakkı ile diğer çocuğun onuruna saygı gösterilmesini isteme hakkı arasında olduğu gibi haklar çatışması da yaşanabilir. Okulda insan haklarını geliştirmeye yönelik sayısız fırsatlar olabilir. Ne var ki, bu kadar yoğun yaşanmasına karşın, bu günlük deneyimler her zaman ön planda olmayabilir. Ancak çocuklara, günlük okul yaşantıları yoluyla belli temel algılarını ve yeteneklerini geliştirme yönünde rehberlik edilmezse, gittikçe bağımsızlaşan ve çatışmalarla dolu dünyada yetişkin vatandaş olduklarında, bu rolün gerektirdiği sorumlulukların karmaşıklığıyla etkili bir şekilde baş edemeyeceklerdir.

İlköğretimin insan hakları programları birçok hedefe ve amaca sahip olabilir. Aşağıda, sadece gösterilmek üzere insan hakları eğitiminin birkaç amacı verilecektir. Bu amaçlar, amaçlara ulaşmak için önerilen yollarla, resmi olmayan programlarla ve çeşitli konularla etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir.

İlköğretimde uluslararası bir nitelik taşıması istenen herhangi bir insan hakları eğitimi programı çocuğun kapasitesini, (1) kendine (öz) saygıyı, (2) başkalarına saygıyı, (3) adaletin gerçekleşmesine yardım etmeyi sağlayacak şekilde geliştirmelidir.

Kendine Saygıyı Geliştirmek

Eğer insan hakları programının can alıcı bir noktası varsa, bu nokta her çocukta sağlıklı bir kendine saygı duygusunu geliştirmekten başka bir şey

değildir. Kendine saygı çocukların kendi iç yaşantıları için önem taşıdığı gibi başkalarının sahip olduğu değerlerin anlaşılması açısından da önem taşır. Politik sosyalleşme araştırmaları, kendine değer verme duygusu ile etkililiğin kişisel ilişkilere aktif katılımın temeli olduğunu göstermiştir. Bunun da ötesinde, sosyalleşme araştırmaları, kendine saygı olmadan, bireylerin başkalarına saygı yeteneklerinin gelişiminde katı sınırlamaların olacağını belirtmektedir. Yeni nesillerin başkalarına saygı ve kamu yararı için bireysel etkinliklere katılma konusunda istekli olmaları insan hakları akımının devam etmesini sağlayacaktır.

Kendine saygıyı öğretmek, biyoloji ya da dil bilgisi öğretmekle aynı şekilde olmamaktadır. Çocuklar, kendilerine ilişkin olumlu tutumları –ki bunların temelleri ailede atılır- pekiştiren okul deneyimlerinden yararlanmaktadırlar. Okul kitaplarında çocukların ilişki halinde olabileceği diğer insanlara saygı vurgulanır ve resimlenirse, bu durum çocuğun kendine saygı duygusunun gelişimini de etkileyecektir. Çoğulcu bir yönetim sistemine sahip Amerika'nın okullarında ders kitaplarında, toplumdaki tüm etnik grupların sosyal, politik ve ekonomik katkılarının yer alması gerekir. Ayrıca ders kitapları, düzgün, saygılı ve önyargısız bir biçimde, tarihte yaşamış insanlardan da örnekler vererek, dünyadaki tüm insanların değerli olduğu gerçeğinin altını çizmelidir.

Ancak daha da önemlisi, yetişkinlerin çocuğa içten saygı göstererek onun kendine saygı duygusunu geliştirmeye çalışmaları gerekmektedir. Çocuğun kendisine değer vermesi, onun ev ya da okul yaşamındaki çocuk-yetişkin ilişkisinin örüntüsüne bağlı olarak değişmektedir. Bu tip davranış örüntüleri çocuğun sadece fiziksel gelişimini değil aynı zamanda başkalarıyla ilişki şeklini de etkilemektedir.

Çocuklara Çocuk Hakları Bildirgesini Tanıtmak²

Çocukların kendine değer verme duygusunu geliştirmede kullanılacak bir strateji de, onları, haklarını gösteren uluslararası düzenlemeler hakkında bilgilendirmektir. Üst sınıflardaki çocuklar, bu belgelerin tam metnini bir yetişkinin rehberliğinde okuyabilirlerken, küçük çocuklar basitleştirilmiş haline gerek duymaktadır.

Çocukların haklarını düzenleyen belgeler daha çok ilköğretimin son sınıflarındaki öğrencilerle ele alınabilir. Örneğin bu öğrenciler gelişmekte olan kişisel sorumluluklarına daha duyarlı hale getirilebilirler ve küçük çocuklarla

² Bu yazının yayımlandığı yılda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilmediği için, makalede Çocuk Hakları Bildirgesi'nden söz edilmektedir. Yeterince güncel olmadığı için bu başlık altındaki bilgiler özetlenerek verilecektir. Çünkü, günümüzde çocuklara Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni tanıtmak amaçlanmaktadır.

günlük ilişkiler içinde onların da haklarını öğrenmelerine yardımcı olabilirler. Örneğin, çocuklar kardeşlerine ev ödevini yapmada yardım etme gibi konularda sorumluluk alabilirler.

Daha geniş bir uluslararası perspektif, dünyanın çeşitli yerlerinden belirli hakları kullanan çocukları gösteren “Çocukların Hakları Nelerdir?” isimli film izlettirilerek kazandırılabilir. Filmi izledikten sonra büyük çocuklar belli bir süre, dünyadaki çocukların haklarını ihlal eden ya da kullanmalarını sağlayan örnek olayları edinmek üzere gazeteler okuyabilirler ya da haberleri dinleyebilirler. New York Eyaleti Eğitim Bölümü Projesi (New York State Education Department Project) rehberi öğrencilerin otuz halkadan oluşan bir zincir yapmalarını ve her bir halkaya İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan maddelerden birini yazmalarını önermiştir. Daha sonra, hergün zincirin halkalarında yer alan maddelerle ilgili insan hakları ihlalini gösteren bir haber başlığının getirilmesini ve bu haberin ilgili maddenin yanına eklenmesini istemiştir. Aynı uygulama çocukların haklarını gösteren belgeler için de yapılabilir.

Başkalarına Saygıyı Geliştirmek

Öğretmenler başkalarına saygıyı değişik öğrenme deneyimleri sunarak gerçekleştirebilirler. Örneğin; çocuğun (1) empati yeteneğini geliştirebilirler, (2) benmerkezci algılarını azaltabilirler, (3) önyargılarını (kalıp yargılarını) azaltabilirler.

Kişilerin yaşadığı üzücü olayların ilk ağızdan anlatılması ve değişik zamanlarda ve yerlerde yaşamış kişilerin hayatıyla ilgili gerçekçi açıklamalar çocuğun empati yeteneğini geliştirmeye yardım eder. Rol oynama yöntemi kullanılarak insan haklarının anlamının içselleştirilmesi sağlanabilir. Benzer bir şekilde, çocukların değişik sosyal, tarihi ve coğrafi ortamlardan gelen kişiler olduklarını varsaymaları istenerek, mektuplar, günlükler ve raporlar yazmaları teşvik edilebilir ve böylece empati yeteneklerinin daha üst düzeyde gelişmesi sağlanabilir.

Benmerkezci algıları aza indirgemenin yolu, başkalarının algılarının olduğunu kavramaktan ve değişik görüş açıları geliştirmekten geçer. Değişik görüş açıları geliştirme ile empati yeteneği birbiri ile yakından ilişkilidir. Çocuğun empati yeteneğini geliştirmek üzere geliştirilmiş birçok benzer öğrenme deneyimi ben merkezci algıları azaltmaya da yardımcı olur. Çocuk, değişik görüş açılarına sahip insanlarla ne kadar fazla etkileşme şansına sahip olursa, değişik görüşleri o kadar fazla tanıyacak ve onları meşru kabul etme yönünde bir eğilim gösterecektir. Çocuğun kişisel deneyimleri ne kadar sınırlı ise, değişik kültürel

yaşantılara sahip insanların yaşamlarını inceleme veya onların yaşamlarını konu alan hikayeleri okuma suretiyle edindiği deneyimler o kadar önemli olacaktır.

Çocukların başkalarına karşı duyarlılığını geliştirmede daha kişiselleştirilmiş bir yol olarak onlardan dünyada yaşayan insanların benzer temel gereksinmelerini gidermede kullandıkları yollar üzerine odaklanmış bir kitap hazırlamaları istenebilir. Aşağıda böyle bir kitapta bulunması gereken niteliklere ilişkin bir yönerge bulunmaktadır:

Öğrencilerin büyük boyutlarda, içinde resim yapabilecekleri kadar boş alan bulunan bir kitap hazırlamalarını sağlayınız.

Kitabın yarısının başlığı şöyle olmalıdır:

ÇÜNKÜ BEN BİR İNSANIM...

Sayfa 1. “Yeterince yemeğe ve yaşayacak bir yere ihtiyacım var. Evde akşam yemeğini yiyen bu kişi BEN'im.”

Sayfa 2. “Sevilmeye ihtiyacım var. Bu sevilen kişi BEN'im.”

Sayfa 3. “Sevmeye ihtiyacım var. Bu seven kişi BEN'im.”

Sayfa 4. “Sevdiğim şeyleri yapmaya ihtiyacım var. Bu sevdiği şeyi yapan kişi BEN'im.”

Sayfa 5. “Gelecekte ne beklediğimi bilmeye –büyük bir insan olmaya- ihtiyacım var. Bu büyümüş kişi BEN'im!”

Sayfa 6. “Öğrenmeye ve anlamaya ihtiyacım var. (Meraklıyım!) Bu öğrenen kişi BEN'im.”

Kitabın altında şu şekilde bir not bulunmalıdır: “Şimdi kitabı çevir ve tekrar başla!”

Kitabın diğer yarısının başlığı şöyle olmalıdır:

ÇÜNKÜ BENİM ARKADAŞLARIM İNSANDIR...

Sayfa 1. “Arkadaşlarımın yeterince yemeğe ve yatacak yere ihtiyacı var. Arkadaşının evinde yemek yiyen bu kişi BEN'im.”

Sayfa 2. “Arkadaşlarımın sevilmeye ihtiyacı var. Arkadaşının sevilmesine yardım eden bu kişi BEN'im.”

Sayfa 3. “Arkadaşlarımın sevmeye ihtiyacı var. Arkadaşının sevmesine yardım eden bu kişi BEN'im.”

Sayfa 4. “Arkadaşlarımın sevdikleri şeyleri yapmaya ihtiyacı var. Sevdiği şeyi yapan arkadaşına yardım eden kişi BEN'im.”

Sayfa 5. “Arkadaşlarımın gelecekte ne beklediklerini bilmeye –büyük bir insan olmaya- ihtiyacı var. Bu büyümüş kişiler arkadaşım BEN'im!”

Sayfa 6. “Arkadaşlarımın öğrenmeye ve anlamaya ihtiyacı var. (Meraklılar!) Arkadaşının öğrenmesine yardım eden bu kişi BEN'im.”

Kitabın altında şu şekilde bir not bulunmalıdır: “Şimdi kitabı çevir ve tekrar başla!”

Çocuklar kitaplarını tamamladıklarında kendilerinin ve arkadaşlarının ihtiyaçlarının ne olduğunu ve bunun nasıl karşılandığını göreceklerdir. Aynı zamanda değişik ülkelerdeki insanların bu haklara inandıklarını ve dünyadaki herkesin bu haklara sahip olması gerektiğini anlayacaklardır. Daha küçük çocuklar diğer toplumlarda yaşayan, ihtiyaçları karşılanmış insanların (kendi kitaplarındaki insanlar gibi) resimlerini bulabileceklerdir. Böyle bir çalışma kısa bir zaman sonra genel ihtiyaçların karşılanmasının değişik şekillerini ortaya çıkaracaktır.

Sonuçta değişik düzeylerde hangi ihtiyaçların karşılandığı, hangi insan haklarının reddedildiği ve hangi ihtiyaçların tanındığı gözlenebilecektir. İhtiyaçların giderilmesine yönelik sorunları işleyen örneklerin öğrenciler tarafından ele alınmış sürecine öğretmenlerin müdahalesi gerekmektedir. Büyük çocuklara da, insanların ihtiyaçlarının neler olduğu, ihtiyaçların karşılanmaması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlar ve insan haklarının kullanımındaki ilişkiler mutlaka gösterilmelidir. Ancak, çocukların bütün sorunların üçüncü dünya ülkelerinde yaşandığı, eşitlik ve adalet gibi kavramların diğer ülkelerde yaşam bulduğu gibi bir fikre kapılmaları da önlenmelidir.

İrkmerkezciliği³ Azaltmak

İrkmerkezcilik, insan hakları eğitiminde istenmeden de olsa kullanılmakta olan konulardandır. Amerika Birleşik Devletleri'nden örnek vermek gerekirse, bu ülkedeki en iyi niyetli öğretmenler ve program geliştirmeciler bile ABD'nin kuruluşunda temel alınan ilkeler öğretilirken irkmerkezciliği bir miktar geliştirme eğilimi gösterirler. Amerikalılar, insan hakları ilkelerine dayanan tarihi belgeleri ve anayasaları ile haklı bir gurur duymakta ve bu kendileriyle övünme duygusuna çocuklarının da sahip olmasına çalışmaktadırlar. Nitekim, Amerikan halkının bu özel istekleri belirtilen belge ve anayasalarında ifade edilmiş ve Başkan Jimmy Carter, "Amerika insan haklarını icat etmedi. Gerçek anlamda bunun tam tersi oldu. İnsan hakları Amerika'yı buldu" demiştir.

Amerikan çocuklarının başkalarına saygı duygusunun gelişmesi, ülkeleriyle gurur duymalarının bitmesini gerektirmez. Bununla birlikte, çocukların irkmerkezci düşüncelerini mutlaka en aza indirmek gerekir. Bunun bir yolu, çocukları temel insan hakları belgeleri hakkında bilgilendirirken hem ABD'nin kabul ettiği özgürlük bildirgelerini hem de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni öğrenmelerini sağlamaktır. Bununla ilgili basit bir çalışma UNESCO'nun bir posterinde önerilmiştir. Posterin bir tarafında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden seçilmiş 13 madde liste halinde verilmiş, bu listenin yanında da Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde yer alan ve Evrensel Bildirge'yle benzerlik gösteren kısımlar ile ABD Anayasası'nda Bildirge'ye uygun olarak yapılmış değişiklikler yer almıştır. Böyle bir çalışmada, öğrencilerden, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Bağımsızlık Bildirgesi'nin benzer kısımlarını okumaları ve başka benzerlikleri araştırmaları istenebilir. Bu alıştırma bir oyun şekline de dönüştürülebilir. Benzer bölümler kağıtlara yazılıp öğrencilere dağıtılabilir. Bir öğrenciden, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nden alınmış bir ifadeyi yüksek sesle okuması istenebilir. Daha sonra başka bir öğrenciden İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden alınmış benzer bir ifadeyi okuması istenebilir. Ortaya konan benzerlikler, Amerikalıların unutmadığı ve uluslararası toplum olarak da kalplerinde yaşayan değerleri sergileyecektir.

Önyargılara⁴ Eğilimi Ortadan Kaldırmak

Tarih boyunca önyargılar insanlık dışı davranışlara bir özür olarak kullanılmıştır. Ne yazık ki bu eğilim hala insan haklarının evrensel olarak tanınmasına bir engel teşkil etmektedir. Bu yüzden tüm insan hakları eğitimi programlarının öncelikle önyargılara eğilimi ortadan kaldırmaya çalışması gerekir.

³ İrkmerkezcilik "Ethnocentrism" karşılığı kullanılmıştır. Bir ırkın diğerlerinden üstünlüğünü savunan bir düşünce olarak ele alınabilir.

⁴ "Stereotype" in karşılığı olarak kullanılmıştır. Kalıp yargı olarak da çevrilebilir.

Ancak okullar günümüzde hala bilinçsizce önyargılara eğilimi geliştiriyor olabilirler. J.T. Purta, önyargıların, sosyal bilgiler alanındaki derslerde yabancı ülkelerle ilgili konular ele alınırken, bu ülkelere ilişkin çok fazla bilgi yığınyla başatmede kullanılabilirler etkili bir yol olabileceğine işaret etmektedir. Purta, öğretmenlerin, değişik ülkelere gelmenin doğurduğu farklılıklardan çok insanlar arasındaki ilişkiyi vurgulamasının önyargıları kullanılmasını önleyeceğini ileri sürmektedir.

Önyargıların iki özelliği hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi gerekir: (1) doğru değildirler, (2) kişinin kendisinin ya da başkalarının başına iş açabilirler. Çocukların, sıkı bir çalışmayla, başkalarıyla ilgili yapılmış genellemelerin istisnalarının olabileceğini öğrenmeleri gerekir. Ayrıca, önyargılı davranış sergileyen insanların toplumlara zarar verdiklerini de bilmelerinde de yarar vardır. Önyargılı öğretmenler de, Güney Afrika örneğinde olduğu gibi, insan psikolojisine ve toplum yaşantısına olumsuz etkiler yaratabilirler.

Etnik ve ulusal gruplara yönelik önyargılar büyük sınıflarda tartışma konusu olabilir. Öğrencilere bu gruplarla ilgili bilgiler verildiğinde, kısa bir zaman sonra önyargıları anlamaya başlayacakları görülecektir. Önyargılar ne kadar zararsız ya da zararlı olursa olsun bunları düzeltmek için aynı temel stratejiler kullanılır: (1) Bunlar doğru mudur?, (2) Siz ya da başkaları bunlara inanırsa ne olur?

Kapanış Notu

Çocuk Hakları Bildirgesi, insanlığın çocuğa en iyiyi sunmakla yükümlü olduğunu söyler. Bu yükümlülüğü yerine getirmenin ve gelecek kuşaklar için yasal yoldan güvence altına alınmanın yolu sadece okullara insan hakları dersini koymaktan mı geçer? Yoksa daha iyi bir yolu mu vardır? İlköğretimin son sınıflarında, öğrencilere ulusal tarihlerinde ya da günümüzde dünyada yaşanan olaylarda insan haklarını konu alan bazı karmaşık sorunları inceleme ve anlama fırsatı sunulmalıdır. İlköğretim yıllarının, daha sonraki öğrenmeyi ve insan haklarını geliştirme yeteneklerini etkileyen yıllar olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abraham, H.J. (1973), **World Problems in the Classroom: A Teacher's Guide to Some United Nations' Tasks**, Paris: UNESCO.

Anderson, L.F. (ed.) (1980), **Windows on our World. A K-6 Social Studies Series, 2nd ed.** Boston: Houghton Mifflin.

Buergenthal, T., J.V. Torney (1976), **International Human Rights and International Education**. Washington D.C.: U.S. National Commission for UNESCO.

Ferguson, H., (ed.) (1981), **Handbook on Human Rights and Citizenship**, Albany, N.Y.: Center for the International Programs, State Department of Education.

Haviland, V. (1978) **Children's Books of International Interest**. 2nd ed. Chicago: American Library Association.

Hutson, H. (1977), **Human Rights in a Global Age**, Bloomington, Indiana University, Global Studies Project.

King, E. W., (1971), **The World: Context for Teaching in the Elementary School**, Dubuque, Iowa.

Kohlberg, L. (1969), "Stage and Sequence: The Cognitive-Developmental Approach to Socialization.", **In Handbook of Socialization Theory and Research**, Ed. By: D.A. Goslin, pp.347-480, Chicago: Rand McNally.

Morris, D. N. (1975), **Teaching About Interdependence in a Peaceful World**. New York: School Services Department, U.S. Committee for UNICEF.

Piget, J. (1965), **The Moral Judgment of the Child**. New York: The Free Press.

Rawls, J. (1971), **A Theory of Justice**. Cambridge, Mass.:Harvard University Press.

Remy, R., J. Nathan, J. Becker. J. V. Torney. (1975), **International Learning and International Education in a Global Age**. Bulletin No: 47, Washington, D.C.: National Council for the Social Studies.

Rokeach, M. (1968), **Beliefs, Attitudes, and Values**, San Francisco: Jossey-Bass, Inc.

Torney, J.V. (1980), "The Elementary School Years as an Optimal Period of Learning about International Human Rights", In **Daring to Dream: Law and the Humanities for Elementary Schools**, Ed. By: L. C. Falkenstein and C. C. Anderson, pp. 94-100. Chicago: Bar Association.

Sürelî Yayınlar

Branson, M. S. (1980), "Teaching Global Law: Law Around the World for Young Students" **Update on Law-Related Education**, Fall:24-26, 47-49.

Lickona, T. (1977), "Creating the Just Community with Children", **Theory Into Practice**, 16, April, 97-104.

Merleman, R. M. (1979) "A Critique of Moral Education in The Social Studies", **Journal of Moral Education**, 8, May, 182-192.

Schwab, L., L. Falkenstein. (1980), "Folklaw: The Worlds' Peoples Have a Lot to Teach Us about Solving Disputes", **Update on Law-Related Education**, Fall, 9-11, 55—57.

Selman, R. L. (1974), "A Structural-Developmental Analysis of Levels of Role-Taking in Middle Childhood", **Child Development**, 45, September, 803-806.